

Мультимедійний посібник

Кримінологічна характеристика та
запобігання корупційній
злочинності в Україні

План :

РОЗДІЛ 1. КОРУПЦІЯ, КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

1.1. Поняття, основні ознаки та характеристики корупції, корупційної злочинності

1.2. Рівні, наслідки та ризики поширення корупції для держави і суспільства

1.3. Поняття, сутність і зміст державної антикорупційної політики в Україні

1.4. Принципи, функції, цілі і завдання державної антикорупційної політики в Україні

1.5. Антикорупційне законодавство України

1.6. Механізм реалізації державної антикорупційної політики України

ЛІТЕРАТУРА:

ЗАКони України:

- Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.
- Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією (від 16.03. 2005 року № 2476-IV).
- Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (від 18.10.2006 № 251-V).
- Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (від 18.10.2006 № 252-V).
- Про очищення влади (від 16.09.2014 № 1682-VII).
- Про Національне антикорупційне бюро України (14.10.2014 № 1698-VII).
- Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки (від 14.10.2014 № 1699-VII).
- Про запобігання корупції (від 14.10.2014 року № 1700-VII).
- Про Вищий антикорупційний суд (від 07.06.2018 року № 2447-VIII).
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів (від 14.10.2014 № 1701-VII).
- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (від 14.10.2014 № 1702-VII).
- Про оперативно-розшукову діяльність (1992 року, № 22).
- Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю (1993 року № 35).
- Про основи національної безпеки України (від 21.06.2018 року № 2469-VIII).

ЛІТЕРАТУРА:

2. ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ:

- Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики (від 04.12.2013 № 949).
- Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про запобігання корупції” (від 14.05.2015 № 301).
- Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики (від 17.07.2014 № 295).
- Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки (від 29.04.2015 № 265).

3. РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ:

- Про схвалення Концепції реалізації Державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року (від 30.11.2011 року № 1209-р).
- [Про національного координатора з питань реалізації Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією](#) (від 09.06.2011 № 553-р.).

ЛІТЕРАТУРА:

4. УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ:

- Про Національну раду з питань антикорупційної політики (від 14.10.2014 № 808/2014).
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" (від 26 травня 2015 року № 287/2015).
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 березня 2018 року «Про невідкладні заходи з нейтралізації загроз національній безпеці у сфері міграційної політики» (від 17 березня 2018 року №72/2018).

5. ІНШІ НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВИ:

- Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією" (від 25 травня 1998 р. № 13).
- Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про хабарництво" (від 26 квітня 2002 року №5).
- Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень (від 26.12.2003 № 15»).
- Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15.-5.2003 року №ETS 191 *ратифікований Законом N 253-V (253-16) від 18.10.2006, ВВР, 2006, N 50, ст.498).*

СПЕЦІАЛЬНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Tanzi V. Corruption around the world. // IMF Staff Papers. — 1998. — Vol. 45, No. 4. — P. 559.- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/staffp/1998/12-98/pdf/tanzi.pdf>
2. Аркуша Л. Коррупція – елемент організованої преступної діяльності // Юридический весник. – 2000. – № 2.
3. Брифінг Президента України П.О. Порошенка //Українська Правда, 17 липня 2015 року // - <http://www.pravda.com.ua/news/2015/07/17/7074824/>
4. Галкін О. Антикорупційне законодавство потребує кардинальних змін // Прокуратура. Людина. Держава. – Київ. - 2005. – №8 (50). - С.10-12.
5. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович, Е.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін.; за ред.проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В.Л. Федоренка. – К.: Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. – 524 с.
6. Дудоров О. Корупція. Варіації на теми хабарництва // Віче. – 1994. – № 8.
7. Йосипович Д. Функціональне управління у сфері боротьби та протидії корупції // Право України.-2004.-№8.-С.79.
8. [Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії](#) // С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко, Г. О. Усатий, Л. М. Усаченко. За редакцією Ю. Г. Кальниша.// — К. : ДП "НВЦ «Пріоритети», 2010. — 88 с.
9. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб. / автор.кол.: В.В. Василевич, О.М. Джужа, А.О. Джужа, О.Г. Колб, О.І. Колб, Н.В. Кулакова, Ю.О. Левченко, А.В. Микитчик, С.І. Мінченко, С.А. Мозоль, Т.В. Миронюк, Г.С. Поліщук, Е.В. Расюк, А.В. Савченко; за ред. проф. О.М. Джужи та доц. Е.В.Расюка. – Київ: ФОП Масляков, 2018. – 340 с.

10. Костенко О.М. Корупція як проблема політичної кримінології // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України.-К., 2003.-Вип.14.-С.386.
11. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук. практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків.нац. унт. внутр. справ; Кримінол. асоц. України. – Харків: ХНУВС, 2017. – 228 с.
12. Мейтус В.Ю. Коррупция. Экономический и информационный анализ.-К.: Нора-принт, 2003.-258 с.
13. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): [монографія]./ М.І. Мельник . – К. : Юридична думка. – 2004. – С. 154.
14. Мірошник Ю.П. Корупція як складова організованої злочинності // Науковий вісник КНУВС/ Науково-теоретичний журнал. – 2007. - №6.
15. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку [Текст]: монографія/ [О.С. Дмитрова, К.Г. Гончарова, О.В. Меренкова та ін.]; за заг. ред. С.О. Дмитрова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 264 с.
16. Національний Конвент України щодо ЄС. Рекомендації робочих груп / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. / за заг. ред. В. Лупація, Ю. Тищенко. - К. : Агентство «Україна», 2013. - 92 с.
17. Проект Закону України "Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2018-2020 роки"- [https:// nazk.gov.ua/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-derzhavnoyi-antikorupciynoyi-polityky-v-ukrayini-antikorupciyna](https://nazk.gov.ua/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-derzhavnoyi-antikorupciynoyi-polityky-v-ukrayini-antikorupciyna).
18. Расюк Е.В. Сучасна антикорупційна політика України// Підприємництво, господарство і право. – 2012. - № 7. – С. 31 – 34.

19. Расюк Е. В. Проблеми прогнозування корупційної злочинності в Україні. // Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії: матеріали Міжнар. круг. столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 328 с. С. 207–209.
20. Расюк Е.В. Проблеми дотримання принципу верховенства права в українському суспільстві та їх вплив на рівень корупції. // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук. практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків.нац. унт. внутр. справ; Кримінол. асоц. України. – Харків: ХНУВС, 2017.
21. Расюк Е.В. Деякі аспекти кримінологічної характеристик злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг України. // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : матеріали міжвуз. наук.-практ. круг. столу (Київ, 21 квіт. 2018 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Деревач : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – С.135 – 138.
22. Сухорєбрий І.І. Корупційні злочини та легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. // Науковий вісник КНУВС/ Науково-теоретичний журнал. – 2008. - №6.
23. Хавронюк М.. Кримінальна відповідальність за хабарництво: європейський досвід // Право України. - 2005. - №6. - С.117-118.
24. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». – К.: Атіка, 2011. – 424 с.- С. 7,8.
25. Чубенко І.В. Генезис поняття корупції // Бюлетень міністерства юстиції України. -2009. - №1. - С.113-118.

Питання 1.1. Поняття, основні ознаки та характеристики корупції, корупційної злочинності.

Корупція, згідно з Законом України «Про запобігання корупції» - використання особою – суб'єктом корупції, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, що є суб'єктом корупції, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей

У кримінологічному аспекті корупція характеризується низкою *ключових ознак*:

- умисним використанням наданих службових повноважень та пов'язаних з ними можливостей у публічній та приватній сферах діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб;
- спеціальною метою – одержанням неправомірної вигоди, яка виражається у грошових коштах або іншому майні, перевагах, пільгах, послугах, нематеріальних активах, будь-яких інших вигодах нематеріального чи не грошового характеру;
- прийняттям чи прийняття обіцянки/пропозиції отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб;
- обіцянкою/пропозицією чи наданням неправомірної вигоди особі, що уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та є суб'єктом корупції;
- обіцянкою/пропозицією чи наданням неправомірної вигоди на вимогу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;
- суб'єктом, яким є тільки особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, а також особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р.)

Закон України «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень, трактує й інші дефініції, зокрема: корупційне правопорушення;

- правопорушення, пов'язане з корупцією;
- неправомірна вигода;
- потенційний конфлікт інтересів;
- подарунок;
- приватний інтерес;
- реальний конфлікт інтересів;
- тощо.

Правопорушення, пов'язане з корупцією, згідно з Законом України «Про запобігання корупції» – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою – суб'єктом корупції, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Корупційне правопорушення, згідно з Законом України «Про запобігання корупції» визначено як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою (суб'єктом корупції), за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

Отже, вони є загальновизнаними у міжнародному праві, що дає підставу для виокремлення такого виду злочинності як корупційна.

Суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

Суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є:

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті;

Суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є:

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до [Закону України](#) «Про державну службу»;

З) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом

Об'єктивна сторона корупційного злочину – це діяння у формі:

- 1) незаконного використання публічного статусу, поєднане з отриманням вигоди;
- 2) незаконного надання вигоди особі, що володіє публічним статусом або його близьким.

Вищевказані ознаки є обов'язковими для всіх корупційних злочинів.

Однак, з урахуванням вітчизняного законодавства слід виділити і **факультативні ознаки:**

- 1) передбачене законом суспільне наслідок;
- 2) причинний зв'язок між діянням і наслідком;
- 3) інші передбачені диспозицією відповідної кримінально-правової норми об'єктивні ознаки.

Характеризуючи суб'єктивну сторону корупційного злочину, слід зазначити, що воно відбувається завжди навмисне.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони даного злочину є спеціальна мета суб'єкта – це прагнення отримати незаконну вигоду для себе або своїх близьких.

Корупційний злочин вчиняється лише з прямим умислом. При вчиненні корупційного злочину винний повинен усвідомлювати, що він незаконно використовує свій публічний статус або незаконно надає вигоду особі, що володіє публічним статусом, що є суспільно небезпечним, і бажає вчинити вказане діяння.

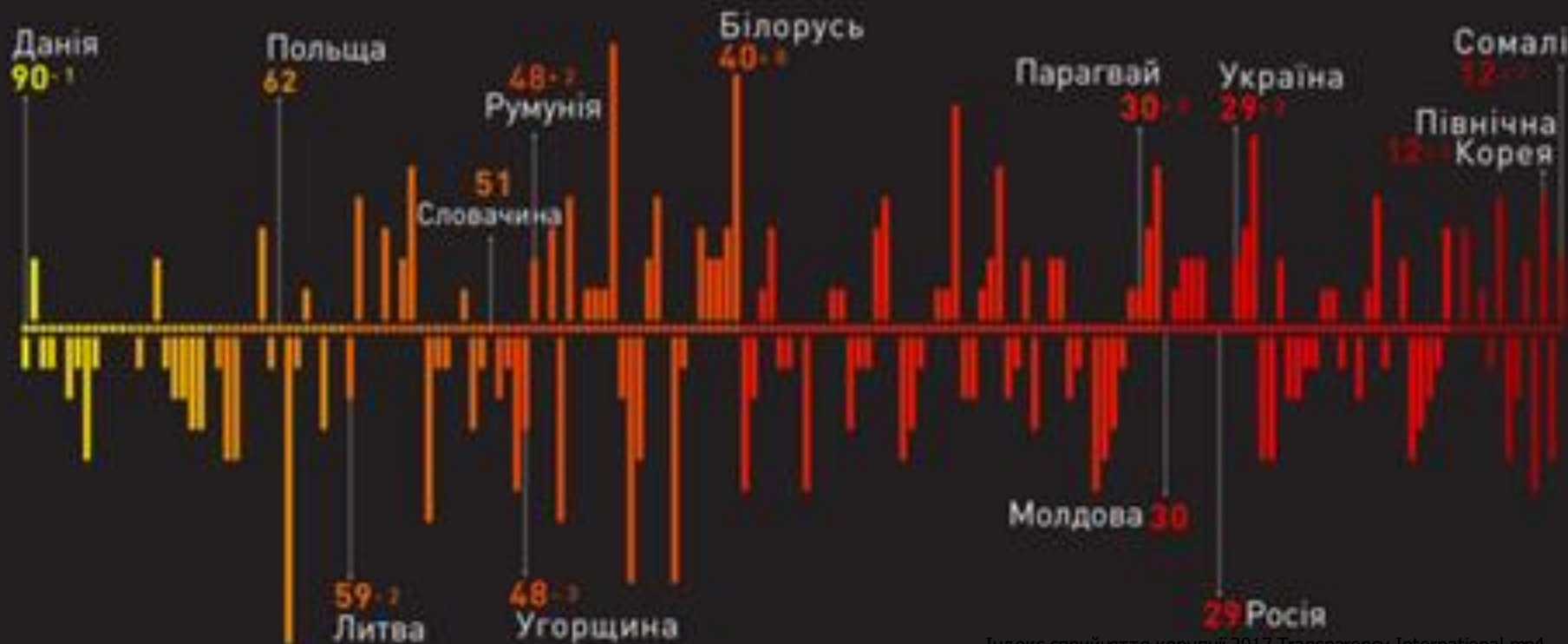
Корупційна злочинність - сукупність кримінальних правопорушень, що полягають у використанні особою, суб'єктом відповідальності за них, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей, метою яких є одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб.

України складас 29 балів з 100 можливих, що на 2 бали більше, ніж минулого року.

СВІТОВИЙ РЕЙТИНГ

послідовність згідно рейтингу 2016 року

Індекс сприйняття корупції 2017 Transparency International.mp4

Класифікаційні ознаки корупційної злочинності:

- За Кримінальним кодексом України (ст.45 ККУ);
- залежно від основного об'єкта посягання

об'єднаних призначень або з їх перевикористанням (ст. 210 КК України);

3) деякі склади злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України), викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 КК України), викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК України), порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України);

4) два склади злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян

Законодавець у ст. 45 КК України до корупційних злочинів відніс:

5) більшість злочинів у сфері службової діяльності: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України), підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України), зловживання впливом (ст. 369-2 КК України); б) викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України).

Класифікація корупційних злочинів залежно від основного об'єкта посягання:

- 1) що посягають на суспільні відносини, які забезпечують законну діяльність державних органів і установ;
- 2) що посягають на суспільні відносини, які забезпечують функціонування публічної влади щодо завдань посадових осіб, покладених на них законодавством, а також авторитетом публічної влади;
- 3) що посягають на суспільні відносини, які забезпечують законну діяльність правоохоронних органів;
- 4) що посягають на суспільні відносини, які забезпечують інтереси підприємництва;
- 5) що посягають на суспільні відносини, які забезпечують законні інтереси у сфері управління;
- 6) що посягають на суспільні відносини, які забезпечують неупереджене управління діяльністю комерційних організацій.

1.2. Рівні, наслідки та ризики поширення корупції для держави і суспільства

ВРАЗЛИВІСТЬ ЖІНОК ДО НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ КОРУПЦІЇ

Сучасна корупція в Україні розглядається на трьох рівнях:

- **побутовому** – викликана надмірною взаємодією пересічних громадян і чиновників;
- **діловому** – викликана надмірною взаємодією влади і бізнесу;
- **політичному** – викликана недобросовісною корисливою поведінкою у своїх інтересах верховної влади (законодавчої, виконавчої, судової), що використовує демократичні системи й завдає шкоду (збитки) інтересам виборців.

Державі і суспільству корупція завдає непоправної шкоди, наслідками якої є:

- неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів;
- неефективність корупційних фінансових потоків з погляду економіки країни;
- втрати податків, коли податкові органи привласнюють собі частину податків;
- втрати часу через чинення перешкод, зниження ефективності роботи державного апарату в цілому;
- розорення приватних підприємців;
- зниження інвестицій у виробництво, уповільнення економічного зростання;
- пониження якості суспільного сервісу;
- нецільове використання міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, що різко знижує її ефективність;
- неефективне використання здібностей індивідів: замість виробництва матеріальних благ люди витрачають час на непродуктивний пошук ренти;
- зростання соціальної нерівності;
- посилення форм організованої злочинності – банди перетворюються на мафію;
- занепад політичної легітимності влади;
- зниження суспільної моралі

Наслідки корупції на макрорівні:

- корупція не дозволяє державі досягнути здійснення поставлених перед ним завдань (наприклад, призначення на посаду за неправомірну вигоду веде до зниження ефективності роботи державних органів та установ і приносить величезні збитки);
- корупція псує інвестиційний клімат, в результаті чого приватному бізнесу не залишається нічого іншого, як прагнути до отримання швидкого прибутку (часто - надприбутки) в непередбачуваних умовах, а умови для довгострокового інвестування відсутні;
- корупція призводить до подорожчання управлінського апарату (хабарництво в кінцевому підсумку відбивається на платника податків, і в результаті він змушений платити за послуги в кілька разів більше);
- корупція негативно впливає на управлінський апарат як у державній, так і недержавній сферах, знижуючи стимули для чесної роботи («загальний рівень етики знижується, і кожен задає собі питання, чому саме він має бути єдиним, хто дотримується норм моральності»);
- корупція у вищих ешелонах влади, стаючи надбанням гласності, підриває довіру до них і, внаслідок цього, ставить під сумнів їх легітимність;

Наслідки корупції на макрорівні:

- корумпований управлінський персонал психологічно не готовий поступатися своїми особистими інтересами заради процвітання суспільства та держави;
- корупція зводить нанівець правосуддя, оскільки правим виявляється той у кого більше грошей і менше моральних самозаборон;
- корупція створює загрозу демократії, оскільки позбавляє населення моральних стимулів до участі у виборах;
- корупція негативно впливає на національну економіку країни, заздалегідь ставлячи у нерівне становище корумпованих і чесних підприємців, підриваючи конкуренцію на зовнішньому і внутрішньому ринках (прикладом, за оцінкою експертів, корупція збільшує вартість товарів і послуг до 50%, від чого страждає все населення країни);
- корупція паралізує дії малого і середнього бізнесу (щорічні збитки від корупції у країні, за оцінкою експертів, складають мільйони доларів США).

Найбільш корумповані сфери діяльності:

- державні закупівлі (тендери на інвестиційні проекти, особливо, за участю іноземних корпорацій, що несуть чиновникам надприбутки та «відкати» з операції);
- позабюджетні рахунки, що створюються із легітимною метою (пенсійні, дорожні фонди тощо), доходи яких акумулюються у кишенях чиновників;
- податкові відносини (податкові пільги тощо);
- продаж сировинних товарів за цінами нижче ринкових;
- об'єднання територій (районування) та децентралізація, оскільки вони впливають на вартість землі;
- видобуток природних ресурсів;
- продаж державних активів, особливо приватизація державних підприємств;
- земельні відносини (організація ринку землі з подальшим її продажем);
- надання монопольного допуску до певного виду комерційної (особливо експортно-імпоротної) діяльності;
- контроль над тіньовою економікою і нелегальним бізнесом (здірство, захист від переслідування, знищення конкурентів тощо);
- призначення на відповідальні пости в органах влади;
- призначення на відповідальні пости в органах влади;
- ліцензування та реєстрація підприємницької (в тому числі, банківської) діяльності;

Найбільш корумповані сфери діяльності:

- видача дозволів на розміщення цінних паперів і проведення банківських операцій з бюджетними коштами;
- отримання кредитів (у тому числі і державних цільових);
- митне оформлення імпортованих товарів;
- отримання експортних квот;
- будівництво і ремонт за рахунок бюджетних коштів;
- відкриття і припинення кримінального провадження;
- судова система (прогалини у законодавстві дають змогу трактувати ті чи інші рішення «на свій розсуд»);
- контроль за безпекою дорожнього руху;
- контроль за дотриманням правил техніки безпеки, пожежної безпеки, санітарного стану установ та організації;
- контроль за дотриманням умов ліцензування;
- надання житлово-комунальних та інших послуг (житлово-комунальне господарство України);
- нагляд за дотриманням правил полювання та рибальства;
- державна реєстрація, атестація та акредитація недержавних вищих навчальних закладів;
- надходження в спеціалізовані загальноосвітні школи;
- прийом в дошкільні виховні заклади;
- прийом на службу (роботу) на високооплачувані або дозволяють мати значний незаконний дохід посади в державних і місцевих органах.

Соціальна небезпека корупції та її наслідки для держави і суспільства деякими у законодавстві:

- **Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"»** (від 26 травня 2015 року № 287/2015), а саме : *«Актуальними загрозами національній безпеці України є, окрім перелічених, також корупція та неефективна система державного управління, зокрема : поширення корупції, її укорінення в усіх сферах державного управління; слабкість, дисфункціональність, застаріла модель публічних інститутів, депрофесіоналізація та деградація державної служби; здійснення державними органами діяльності в корпоративних та особистих інтересах, що призводить до порушення прав, свобод і законних інтересів громадян та суб'єктів господарської діяльності;*
- **Антикорупційна стратегія України на 2014-2017 роки** : *«...корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року - на початку 2014 року. Згідно з результатами дослідження "Барометра Світової Корупції" (Global Corruption Barometer), проведеного міжнародною організацією Transparency International у 2013 році, 36 відсотків українців були готові вийти на вулицю, протестуючи проти корупції. За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 року дослідження громадської думки, корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47 відсотків громадян...».*

1.3. Поняття, сутність і зміст державної антикорупційної політики в Україні

Поняття державної антикорупційної політики не визначено у законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», що є суттєвим недоліком.

Тому, враховуючи власний досвід у дослідженні феномена корупції у державі та напрацювання інших науковців, зробимо спробу такого визначення: **антикорупційна політика – це постійно здійснювана, систематична, цілеспрямована діяльність держави у тісній співпраці із інститутами громадянського суспільства, яка полягає у розробці, удосконаленні та реалізації стратегічних засад і тактичних заходів, спрямованих на усунення або блокування причин та умов корупції, удосконалення юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та формування антикорупційної культури.**

Антикорупційна політика України включає в себе такі напрями:

- I. Стратегія протидії корупції.**
- II. Законодавство.**
- III. Громадська участь.**
- IV. Антикорупційна діяльність органів влади.**
- V. Антикорупційна діяльність структур громадянського суспільства.**

I. Стратегія протидії корупції .

Антикорупційна політика включає в себе розробку та здійснення послідовних заходів держави та суспільства з метою усунення (мінімізації) причин і умов, що породжують і живлять корупцію. Ці заходи включають в себе:

- розробку на певний період антикорупційної програми;
- розробка плану заходів, які конкретизують антикорупційну програму;
- контроль за реалізацією антикорупційної програми;
- діяльність спеціального органу з протидії корупції;
- діяльність правоохоронних органів щодо боротьби з корупцією;
- судову практику у частині застосування відповідальності з корупційні діяння;
- діяльність контролюючих органів;
- моніторинг стану корупції;
- антикорупційна освіта і виховання.

Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки передбачає основні напрями протидії, зокрема :

- 1) формування та реалізацію державної антикорупційної політики, метою якої є створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції;
- 2) запобігання корупції у представницьких органах влади, метою якого є створення прозорих засад фінансування проведення виборів, діяльності політичних партій, усунення корупціогенних ризиків у діяльності виборних органів, посилення громадського контролю за їх діяльністю;
- 3) створення добросовісної публічної служби, метою є розвиток системи добросовісної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів і кращого світового досвіду;
- 4) запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади, мета якого є запровадження ефективних антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади, а також на державних підприємствах, забезпечення для суспільства прозорості їх діяльності;
- б) запобігання корупції у сфері державних закупівель, мета якого є продовження реформування законодавства про державні закупівлі з метою усунення ризиків корупції та впровадження прозорої системи проведення державних закупівель;

Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки передбачає основні напрями протидії, зокрема :

- 7) запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції, мета якого є реформування судової влади в Україні та усунення ризиків корупції у судочинстві та діяльності органів кримінальної юстиції;
- 8) запобігання корупції у приватному секторі, метою якого є усунення корупційних передумов ведення бізнесу, формування сприятливого для відмови від корупційної практики бізнес-клімату та е толерантного ставлення бізнесу до корупції;
- 9) доступу до інформації, метою є реалізація права осіб на доступ до інформації, забезпечення відкритості суспільно необхідної інформації, яка може використовуватися для виявлення і припинення корупційної практики, дієвий державний контроль за реалізацією відповідного законодавства;
- 10) приведення до міжнародних стандартів покарання за корупцію, мета є створення системи інструментів, які дадуть змогу ефективно виявляти та розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або набуте внаслідок такої діяльності, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів;
- 11) формування негативного ставлення до корупції, мета є формування у суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції;
- 12) оцінка результатів та механізму реалізації антикорупційної стратегії, метою якого є перевірка стану її виконання, насамперед, звіту про стан виконання Антикорупційної стратегії, що включається до національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, проект якої подається спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики ВР України, Президенту України та КМ України щорічно.

II. Антикорупційна політика України у законодавчій сфері здійснюється у трьох напрямках:

- 1. Розробка та прийняття нормативних актів, виконання яких мінімізує можливість проявів корупції (стратегія верховенства закону).** Від влади потрібна певна кваліфікація як при розробці (в основному це стосується виконавчої влади), так і прийняття законів (це в першу чергу щодо депутатів). Потрібно проводити громадську законодавчу експертизу, що припускає конструктивну взаємодію з органами влади, для чого, у свою чергу, також необхідна певна кваліфікація (рівень культури).
- 2. Розробка та прийняття нормативних актів, спрямованих на підвищення прозорості влади, запровадження механізмів конкурсності, створення умов для виникнення і розвитку громадської участі (стратегія запобігання).** Тут, окрім законодавчої експертизи, громадськість виступає в якості розробника законів, що забезпечує рівень проектної культури при взаємодії з владою.
- 3. Удосконалення законодавчого процесу (стратегія верховенства закону).** В даному випадку основна робота покладається на органи влади, в обов'язок яких слід поставити перевірку на ідентичність прийнятого і підготовлюваного до публікації тексту, правильність нумерації законодавчих актів тощо. Що стосується некомпетентності депутатів, що приймають, а іноді і розробляють закони, то це пряма турбота і обов'язок організаційних відділів представницьких органів: підвищувати освіту народних обранців.

III. Протидія корупції пов'язана, насамперед, з проведенням Адміністративної реформи, реформи державної служби, органів місцевого самоврядування, системи правоохоронних органів, зі спрощенням адміністративних процедур та зменшенням всілякого роду втручання держави в бізнес (стратегія попередження) – це функція влади.

Основними проблемами, що постають на шляху громадської участі в процесах запобігання корупції є:

- опір влади: органи влади вкрай неохоче надають громадськості інформацію про свою діяльність щодо процедур прийняття владних рішень, ревниво і недоброзичливо ставляться до спроб громадськості контролювати їх діяльність;
- недостатня мотивація самих структур громадянського суспільства брати участь у процесах попередження корупції: відмови брати участь у громадських слуханнях, експертизах, контрольних органах. Причина цьому – маловір'я в свої сили і надія на доброго правителя, тобто переважаючий суб'єктний тип політичної культури українців.

Для забезпечення ефективної участі громадськості, необхідно вирішити такі проблеми:

- до законодавчих актів внести зміни, які зобов'язують органи влади надавати інформацію, і визначають участь і контроль громадянського суспільства. Представникам органів влади, окрім цього, пропонується пройти навчання у системі громадянської освіти, де вони отримають відомості про протидію корупції, про користь прозорості влади, соціальне партнерство та ін.(зміна типу політичної культури);
- розвивати структури громадянського суспільства;
- розвивати систему громадянської освіти у школах та інститутах, залучати в цю систему владні структури, створювати спеціальні центри громадянської освіти (стратегія усвідомлення). Основними темами громадянської освіти повинні бути: права людини, правова освіта, громадянське суспільство, влада, соціальне партнерство, корупція і її запобігання;
- обмінюватися досвідом і впроваджувати перспективні форми громадської участі в інших регіонах (стратегія попередження).

IV. У процесі боротьби з корупцією владі належить найважливіша роль. На виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки Урядом України прийнята програма її реалізації, метою якої є створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики. Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки (далі Програма) включає у себе завдання, заходи, строки виконання, суб'єкти здійснення запобіжних заходів, індикатори виконання та джерела фінансування.

Реалізації державної антикорупційної політики (механізм) потребує виконання основних важливих завдань, що стоять перед суб'єктами запобігання корупції та є обов'язковими для виконання, зокрема:

- створення інституціонального механізму формування та моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, зокрема започаткування роботи Агентства, сприяння активній діяльності Національної ради з питань антикорупційної політики;
- створення інструментів отримання достовірної інформації щодо кількісних та якісних показників корупції;
- підготовка нової антикорупційної стратегії;
- встановлення нових форм співпраці з громадськістю у формуванні та моніторингу реалізації державної антикорупційної політики;
- створення прозорих засад фінансування проведення виборів, діяльності політичних партій;
- усунення корупціогенних чинників у діяльності представницьких органів влади;
- створення ефективних механізмів запобігання виникненню, виявлення та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів України та депутатів місцевих рад;
- створення прозорих засад лобіювання;
- посилення громадського контролю за прийняттям рішення виборними посадовими особами, зокрема шляхом запровадження механізму попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень з використанням позитивного вітчизняного досвіду на основі найкращої світової практики;
- підвищення рівня прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад;
- реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;

Реалізації державної антикорупційної політики (механізм) потребує виконання основних важливих завдань, що стоять перед суб'єктами запобігання корупції та є обов'язковими для виконання, зокрема:

- створення ефективної системи виявлення, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- створення ефективної системи фінансового контролю;
- запровадження механізмів дотримання етичних стандартів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- проведення перевірок на добросовісність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- створення механізму захисту осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач);
- забезпечення обізнаності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, із законодавством щодо добросовісності на публічній службі;
- впровадження системного підходу до запобігання корупції в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування на основі результатів аналізу корупційних ризиків;
- усунення передумов вчинення корупційних правопорушень під час здійснення адміністративних процедур;
- посилення спроможності протидіяти корупції на державних підприємствах, у господарських товариствах (у яких державна частка перевищує 50 відсотків);
- усунення корупційних чинників у процедурах державних закупівель;
- усунення корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції;
- імплементація стратегії подолання корупції у приватному секторі;

Реалізації державної антикорупційної політики (механізм) потребує виконання основних важливих завдань, що стоять перед суб'єктами запобігання корупції та є обов'язковими для виконання, зокрема:

- зменшення можливостей для корупції шляхом підвищення прозорості прийняття рішень та надання доступу до інформації;
- удосконалення законодавства щодо виявлення, розслідування корупційних злочинів та конфіскації злочинних активів;
- удосконалення обліку фізичних та юридичних осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні правопорушення;
- зміна суспільних уявлень про корупцію.

V. Як зазначено вище, узгоджена діяльність різних структур громадянського суспільства в рамках антикорупційних стратегії і напрямів боротьби з корупцією повинна стати основою запобігання корупції (усунення її причин).

Стосовно громадянського суспільства ці причини формулюються як:

- нерозвиненість інститутів громадянського суспільства;
- слабкість демократичних традицій;
- переважаючий суб'єктний тип політичної культури.

Основні реальні напрями боротьби з корупцією є усвідомлення-профілактика-заходи.

1) Стратегія усвідомлення:

- аналіз ситуації і розробка рекомендацій органам влади та громадськістю у контексті антикорупційної політики;
- громадянська освіта та створення нових інститутів: центрів громадянської освіти, центрів публічної політики;
- побудова антикорупційних мереж;
- контроль за доступом до інформації;
- підтримка незалежних ЗМІ.

2) Стратегія профілактики:

- тиск на владу для забезпечення її прозорості (в першу чергу – прозорий бюджет, прозорий виборчий процес, прозорі процедури);
- громадська участь у процесі підготовки, прийняття і контролю виконання владних рішень через громадські ради, громадську експертизу;
- впровадження кодексів корпоративної етики органів влади та бізнесменів.

3) Стратегія верховенства закону (захід):

- громадська законодавча експертиза та моніторинг законодавства;
- правова допомога та захист;
- впровадження нових інститутів: регіональний омбудсман, юридичні клініки.

1.4. Принципи, функції, цілі і завдання державної антикорупційної політики в Україні

**Україна
без
корупції**

Принципи державної антикорупційної політики в Україні:

1. Принцип демократизму;
2. Принцип верховенства права;
3. Принцип законності;
4. Принцип системності дослідження корупційних явищ і процесів як складних систем з функціонально-структурною будовою елементів взаємозв'язку і взаємообумовленості їх складових., які спільно діють для досягнення єдиної мети;
5. Принцип комплексності протидії корупції;
6. Принцип достовірності, об'єктивності, конкретності, точності, полягає у тому, що аналіз повинен базуватися на достовірній, перевіреній інформації, що реально відображає об'єктивну дійсність, а його висновки повинні обґрунтовуватися точними аналітичними розрахунками.
7. Принцип практичної спрямованості та радикальності, безпосередньо пов'язаний із принципом достовірності, об'єктивності, конкретності, точності, передбачає собою реальний, не декларативний характер здійснюваних заходів.

Принципи державної антикорупційної політики в Україні:

8. Принцип наукової обґрунтованості ґрунтується на глибокому пізнанні об'єктивної реальності функціонування антикорупційної системи, впливі об'єктивних факторів її зміни та розвитку, застосуванні наукової методики та організації аналітичних досліджень.

9. Економічна доцільність передбачає, що антикорупційні заходи повинні бути економічно обґрунтовані як з точки зору їх економічної ефективності, так і можливих негативних побічних наслідків, а також реальної економічної можливості їх впровадження в життя. 10. Принцип оперативності полягає у тому, що корупційний аналіз повинен здійснюватися лише тоді, коли виникає потреба виявити причини недоліків у роботі державних структур чи громадянського суспільства та розробити шляхи підвищення ефективності антикорупційної політики.

11. Принцип дієвості антикорупційної політики полягає у якісному аналізі корупції, який повинен активно впливати на здійснення державної політики у цій сфері та її результати, своєчасно виявляти недоліки та упущення у роботі, інформувати про це керівництво держави.

12. Принцип плановості антикорупційної політики, заключається у чіткому спрямуванні й плануванні державної діяльності у цій сфері, з обов'язковим дотриманням строків виконання, передбаченого фінансування, форм контролю за достовірністю отриманих результатів.

Принципи державної антикорупційної політики в Україні:

13. Принцип ефективності антикорупційної політики означає, що витрати на її проведення повинні бути найменшими при оптимальній глибині аналізу та його комплексності.
14. Принцип взаємодії владних структур з інститутами суспільства, населенням вимагає поєднання зусиль у протидії корупції владних структур і суспільних інституцій.
15. Принципами протидії корупції можуть бути визнані також інші базові положення, зокрема: демократизація управління суспільством; оптимальна відкритість для населення діяльності посадових осіб; входження до міжнародної системи протидії корупції та розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами.

До функцій державної антикорупційної політики

залежно від рівнів здійснення належать:

- *інформативно-прогностична* функція;
- *ідеологічно-виховна* функція;
- *запобіжно-регулятивна* функція;
- *організаційно-охоронна* функція.

Основні цілі державної антикорупційної політики (які можуть конкретизуються залежно від етапів розвитку суспільства, та напрямів, рівнів, видів, методів тощо):

- створення системи запобігання корупційним проявам на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики, періодичний перегляд та забезпечення відповідності актуальним корупційним викликам і загрозам;
- забезпечення доброчесності законодавчої, виконавчої та судової гілок влади шляхом впровадження ефективних антикорупційних стандартів (етичні стандарти, запобігання конфлікту інтересів, декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру, антикорупційні програми, викриття корупції, доступ до інформації тощо) та створення інституціонального забезпечення їх дотримання;
- ефективне виявлення та розслідування корупційних злочинів, конфіскація майна, яке було предметом злочинної діяльності або набуто внаслідок такої діяльності, забезпечення невідворотності покарання за вчинення корупційних злочинів;
- формування в суспільстві ідеї нетерпимості до корупції, перетворення громадян на ключового носія політичної волі у сфері подолання корупції.

Завданнями державної антикорупційної політики є:

- забезпечити формування та реалізацію державної антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинники, які її обумовлюють, впровадити ефективний моніторинг та координацію реалізації антикорупційної політики незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства;
- зменшити вплив корупціогенних ризиків на діяльність органів законодавчої влади, посилити громадський контроль за їх діяльністю;
- створити ефективні механізми запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечити контроль за дотриманням правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, іншими особами, утворити з цією метою Національне агентство з питань запобігання корупції;
- посилити ефективність діяльності органів судової влади та системи кримінальної юстиції у переслідуванні осіб, які вчинили корупційні правопорушення, забезпечити ефективну роботу Національного антикорупційного бюро України;
- сприяти усуненню корупційних передумов ведення бізнесу, сформуванню нетолерантного ставлення бізнесу до корупції;
- розширити можливості для доступу до суспільно важливої інформації;
- сформуванню в суспільстві ідеї нетерпимості до корупції, підвищити рівень довіри населення до влади;
- забезпечити виконання рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових

Завданнями державної антикорупційної політики є:

- забезпечити формування та реалізацію державної антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинники, які її обумовлюють, впровадити ефективний моніторинг та координацію реалізації антикорупційної політики незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства;
- зменшити вплив корупціогенних ризиків на діяльність органів законодавчої влади, посилити громадський контроль за їх діяльністю;
- створити ефективні механізми запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечити контроль за дотриманням правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, іншими особами, утворити з цією метою Національне агентство з питань запобігання корупції;
- посилити ефективність діяльності органів судової влади та системи кримінальної юстиції у переслідуванні осіб, які вчинили корупційні правопорушення, забезпечити ефективну роботу Національного антикорупційного бюро України;
- сприяти усуненню корупційних передумов ведення бізнесу, сформуванню нетолерантного ставлення бізнесу до корупції;

Завданнями державної антикорупційної політики є:

- розширити можливості для доступу до суспільно важливої інформації;
- сформувати в суспільстві ідеї нетерпимості до корупції, підвищити рівень довіри населення до влади;
- забезпечити виконання рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових механізмів, зокрема у рамках моніторингового механізму Конвенції ООН проти корупції, Групи держав проти корупції (GRECO), Антикорупційної мережі Організації економічної співпраці та розвитку для Східної Європи та Центральної Азії, імплементацію критеріїв у рамках виконання Плану дій з лібералізації візового режиму з Європейським Союзом та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і її державами – членами

1.5. Антикорупційне законодавство України

Антикорупційне законодавство України:

- Конституція України;
- Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 року;
- Цивільна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією від 4.11.1999 року;
- Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 року;
- Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15.05.2003 № ETS 191;
- Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією антикорупційної мережі ОЕСР;
- Закони України: Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки; Про запобігання корупції; Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів; Про Національне антикорупційне бюро України; Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією; Про очищення влади; Про Вищий антикорупційний суд.

Антикорупційне законодавство України:

- Закони України, що мають відношення до сфери запобігання та протидії корупції : Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю; Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; Про державну службу; Про місцеве самоврядування в Україні; Про вибори народних депутатів України; Про місцеві державні адміністрації; Про службу в органах місцевого самоврядування; та багато інших законів України.
- Укази Президента України : Про Національну раду з питань антикорупційної політики; Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України".

Антикорупційне законодавство України:

- Постанови Кабінету міністрів України: Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки; Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики; Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про запобігання корупції”; Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики; Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань державної служби про осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення; інші.
- Постанови Пленуму Верховного суду України: Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією; Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями; Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень; Про судову практику в справах про хабарництво.

Антикорупційне законодавство України:

- Кодекси України, зокрема: про Адміністративні правопорушення, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Митний, Податковий, Кримінально-виконавчий, Цивільний, Господарський тощо.
- Відомчі накази Мінюсту, Нацдержслужби (Головдержслужб), Мінфіну, МВС, НАБУ, НАЗК, СБУ, МОЗ, прокуратури, митної, податкової, прикордонної, пенітенціарної служб щодо запобігання та протидії корупції в Україні.

1.6. Механізм реалізації державної антикорупційної політики України

Механізм реалізації Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки дасть змогу знизити рівень корупції в Україні, підвищити рівень довіри населення до влади, підвищити рівень іноземних інвестицій в економіку держави, а також створити основу для подальшої антикорупційної реформи.

Заходами механізму її реалізації передбачається розробка та схвалення деяких законів, зокрема щодо:

- засад організації та діяльності спеціально уповноваженого органу, відповідального за здійснення комплексу заходів з формування та реалізації антикорупційної політики;
- утворення спеціально уповноваженого органу з питань виявлення та розслідування корупційних злочинів;
- виконання рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) у частині посилення прозорості фінансування політичних партій та виборчих кампаній;
- створення правових засад лобіювання;
- посилення громадського контролю за ухваленням рішень виборними посадовими особами, зокрема через механізм попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень;
- внесення змін до Закону України «Про державну службу», прийнятого у 2011 році, з урахуванням пропозицій програми SIGMA;
- проведення перевірок публічних службовців на добросовісність;

Заходами механізму її реалізації передбачається розробка та схвалення деяких законів, зокрема щодо:

- внесення змін до законів та підзаконних нормативно-правових актів у частині запровадження стандартів Організації економічної співпраці та розвитку з корпоративного управління на державних підприємствах від 22 квітня 2004 року в діяльності державних підприємств в Україні;
- внесення змін до Конституції та законів України, спрямованих на реформування судоустрою та статусу суддів на основі європейських стандартів;
- внесення змін до Конституції та законів України, спрямованих на реформування прокуратури на основі європейських стандартів;
- внесення змін до Кримінального кодексу України в частині усунення можливості для осіб, які вчинили корупційні злочини, бути звільненими від відповідальності та покарання, зокрема з передачею на поруки, у зв'язку з дієвим каяттям, випробуванням; приведення статті 368-2 у відповідність із статтею 20 Конвенції ООН проти корупції та запровадження цивільно-правових механізмів позбавлення незаконно набутого майна;
- врегулювання питань управління корпоративними правами та іншим майном, на яке накладено арешт, з метою збереження його вартості, а також утворення спеціалізованого підрозділу (органу), уповноваженого на розшук майна, яке може бути конфісковано.

В основних положеннях Закону України «Про запобігання корупції» визначено засади формування, моніторингу, координації впровадження антикорупційної політики, залучення інститутів та організацій громадянського суспільства, представників бізнесу до цих процесів, регулює превентивну діяльність державного механізму, спрямовану на усунення можливостей та стимулів для корупційної поведінки як у публічному, так і приватному секторах, а також передбачає утворення Національного агентства з питань запобігання корупції як ключового елемента інституційного забезпечення державної антикорупційної політики. Також, Законами України «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Вищий антикорупційний суд», Законом України «Про запобігання корупції» вносяться зміни до кримінального законодавства щодо законодавчих підстав для кримінального переслідування найбільш небезпечних проявів корупції. Таким чином, імплементація цих базових антикорупційних актів дасть можливість сформувати систему запобігання та протидії корупції, що, в свою чергу, суттєво зменшить гостроту проблеми корупції.

Створюючи механізм реалізації державної антикорупційної стратегії Кабінет Міністрів України своєю постановою затвердив Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, метою якої є створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики.

Основними напрямками реалізації якої є:

- забезпечення ґрунтування антикорупційної політики в Україні на основі достовірних даних про корупцію, її періодичного перегляду та відповідності актуальним корупційним викликам та загрозам;
- забезпечення доброчесності органів законодавчої, виконавчої та судової влади шляхом впровадження ефективних антикорупційних стандартів (етичні стандарти, запобігання конфлікту інтересів, декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру, антикорупційні програми, викриття корупції, доступ до інформації тощо) та створення інституційного забезпечення їх дотримання;
- розроблення механізму, який забезпечуватиме ефективне виявлення та розслідування корупційних злочинів, конфіскацію майна, яке було предметом злочинної діяльності або набуто внаслідок такої діяльності, притягнення до відповідальності за вчинення корупційних злочинів;
- формування у суспільстві ідеї нетерпимості до корупції, перетворення громадянина на ключового носія політичної волі у сфері подолання корупції.

У Державній програмі щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки передбачено низка перспективних заходів, зокрема:

- створення, розробка (прийняття) законодавчого забезпечення та організація діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції (НАПЗК);
- розробка, затвердження та впровадження загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН та забезпечення організації щорічних досліджень стану корупції відповідно до загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН, затвердженої Кабінетом Міністрів України;
- проведення дослідження кількісних та якісних показників корупції в Україні, стану виконання Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» та державної програми з її реалізації;
- розроблення та схвалення проекту нової антикорупційної стратегії, на основі аналізу корупційних ризиків, стану виконання чинної стратегії, думки громадськості і висновків міжнародної експертизи, а також затвердження плану заходів на її виконання;
- розробка, схвалення та затвердження спільного з громадськістю меморандуму щодо принципів партнерства у сфері антикорупційної політики та забезпечення його виконання;
- розроблення, прийняття та забезпечення виконання рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) у частині встановлення обмежень і забезпечення прозорості та підзвітності фінансування політичних партій і виборчих кампаній, запровадження прямого державного фінансування діяльності політичних партій (розроблення відповідного проекту закону);

Перспективні заходи, зокрема:

- приведення виборчого законодавства у відповідність до демократичних міжнародних стандартів щодо наявності корупційних ризиків (антикорупційна експертиза нормативно-правових актів);
- проведення аналізу практики ефективності застосування законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності народних депутатів України, депутатів місцевих рад (розробка механізму виникнення й врегулювання конфлікту інтересів, розробка методичних рекомендацій, проведення інформаційної кампанії);
- розробка й прийняття законодавства про лобіювання;
- розробка й прийняття законодавства щодо громадського обговорення суспільно важливих рішень (про публічні консультації);
- підвищення рівня прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад, зокрема шляхом практичної реалізації положень про забезпечення доступу громадян до засідань представницьких органів, оприлюднення інформації про діяльність комітетів Верховної Ради України та місцевих рад (зокрема протоколів засідань), оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад (про їх фінансування, відрядження, помічників, їх декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру тощо), забезпечення безперешкодного доступу до інформації про кошториси представницьких органів та звітів про їх використання. Вжиття з цією метою заходів щодо сприяння прийняттю Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення відкритості та доступу до інформації про діяльність Верховної Ради України, її комітетів та народних депутатів України» (реєстраційний номер 1591 від 23 грудня 2014 р.);

Перспективні заходи, зокрема:

- сприяння прийняттю нової редакції Законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування» та забезпечення їх реалізації;
- розроблення та впровадження методичних рекомендацій щодо виявлення, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- забезпечення запровадження в тестовому режимі розділу на офіційному веб-сайті НАПЗК, що дає можливість подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, шляхом її заповнення на веб-сайті Агентства;
- забезпечення запровадження Єдиного державного реєстру декларацій (затвердженої форми) осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також оприлюднення відповідної інформації та надання доступу до неї згідно із законом;
- затвердження загальних правил поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, та підготовка методичних рекомендацій щодо розроблення галузевих кодексів чи стандартів професійної етики;
- розроблення, схвалення та прийняття проекту закону щодо регулювання порядку проведення перевірки на добросовісність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- створення на офіційному веб-сайті НАПЗК розділу для повідомлень про корупцію з інформацією щодо гарантій державного захисту викривачів;

Перспективні заходи, зокрема:

- підготовка методичних матеріалів та організація проведення цільових тренінгів для службовців державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування щодо вимог антикорупційного законодавства (підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації), а також, запровадження електронної системи оцінювання рівня даних знань;
- запровадження виконання антикорупційних програм в органах виконавчої влади відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»: затвердження методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування і рекомендацій щодо усунення типових корупційних ризиків та методичних рекомендацій щодо підготовки антикорупційних програм і типових антикорупційних програм органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення затвердження антикорупційних програм у центральних та місцевих органах виконавчої влади; організація надання методичної допомоги, в тому числі шляхом оперативного надання роз'яснень найбільш типових проблем, що виникають під час підготовки антикорупційних програм; проведення тренінгів для працівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) із запобігання і виявлення корупції щодо аналізу корупційних ризиків та підготовки антикорупційних програм;
- підвищення ефективності проведення антикорупційної експертизи: затвердження на основі результатів аналізу ефективності проведення антикорупційної експертизи нової редакції методології проведення антикорупційної експертизи та забезпечення її періодичного перегляду, запровадження проведення спеціального навчального курсу з питань проведення антикорупційної експертизи;

Перспективні заходи, зокрема:

- впровадження спеціального навчального курсу з питань запобігання і протидії корупції у секторі безпеки та оборони: розроблення програми спеціального навчального курсу з питань запобігання і протидії корупції для працівників сектору безпеки та оборони;
- проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції у Міноборони, Міненерговугіллі, МОЗ, Мінприроди, Мінагрополітики, МОН;
- подання за результатами аналізу світового досвіду діяльності інституту генеральних інспекторів пропозицій щодо запровадження посад уповноважених осіб НАПЗП в центральних органах виконавчої влади або на державних підприємствах, діяльність яких пов'язана із високими ризиками корупції (в межах граничної чисельності працівників таких органів та підприємств);
- сприяння прийняттю та реалізації законів про адміністративну процедуру та про адміністративний збір, у зв'язку з чим: подання до Кабінету Міністрів України проектів Законів України «Про адміністративну процедуру» та «Про адміністративний збір»;
- здійснення практичних заходів щодо усунення корупційних чинників у адміністративних процедурах, зокрема забезпечення: розвитку інтегрованих прозорих офісів – центрів надання адміністративних послуг, визначення за результатами реалізації пілотних проектів доцільності передачі органам місцевого самоврядування повноважень з надання базових адміністративних послуг, зокрема щодо реєстрації місця проживання та видачі документів, що посвідчують особу, реєстрації суб'єктів господарювання та прав на нерухоме майно, реєстрації транспортних засобів та видачі посвідчень водія;

Перспективні заходи, зокрема:

- забезпечення затвердження антикорупційних програм та призначення уповноважених осіб на державних підприємствах, у господарських товариствах (у яких державна частка перевищує 50 відсотків) відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», надання методичної допомоги у затвердженні антикорупційних програм на державних, комунальних підприємствах, у господарських товариствах (у яких державна частка перевищує 50 відсотків), проведення перевірки (під час перевірки відповідних органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування) дотримання Закону України «Про запобігання корупції» в частині затвердження та виконання антикорупційних програм на державних підприємствах, у господарських товариствах (у яких державна частка перевищує 50 відсотків);
- забезпечення запровадження в Україні стандартів та рекомендацій Організації економічної співпраці та розвитку з корпоративного управління на державних підприємствах, з цією метою: подання до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо плану дій із запровадження в Україні стандартів та рекомендацій Організації економічної співпраці та розвитку з корпоративного управління на державних підприємствах;
- внесення змін до законодавства в частині поширення на посадових (службових) осіб на державних, комунальних підприємствах, у господарських товариствах (у яких державна частка перевищує 50 відсотків) вимог Закону України «Про запобігання корупції» щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, фінансового контролю, з цією метою: проведення аналізу світового досвіду, розроблення відповідного законопроекту та подання його до Кабінету Міністрів України;

Перспективні заходи, зокрема:

- створення відкритого для публічного доступу реєстру державних підприємств, господарських товариств (у яких державна частка перевищує 50 відсотків) з інформацією про кінцевих вигодонабувачів, результати діяльності підприємств;
- забезпечення доопрацювання проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» (щодо удосконалення системи державних закупівель та електронних закупівель)» з урахуванням пропозицій громадськості та сприяння його прийняттю Верховною Радою України, а також практична його реалізація;
- забезпечення розроблення, прийняття та реалізації стратегії реформування сектору юстиції до 2019 року та державної програми її реалізації за сприяння проекту «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», який реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу, у зв'язку з цим: підготовка проекту стратегії реформування сектору юстиції до 2019 року, який передбачатиме узгоджений комплекс заходів з реформування судової системи, органів прокуратури та інших органів кримінальної юстиції, зокрема МВС, покращення доступу до правосуддя;
- організація навчання суддів та працівників апарату судів з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства на періодичній основі;
- забезпечення проведення дослідження щодо дотримання суддями антикорупційного законодавства, основних корупційних ризиків у всіх формах судочинства;
- затвердження типової антикорупційної програми юридичної особи та методичних рекомендацій щодо запобігання корупції у приватному секторі;

Перспективні заходи, зокрема:

- запровадження в Україні стандартів відкритих даних (визначення переліку наборів даних, придатних для подальшої автоматизованої обробки, в тому числі стосовно суспільно важливої інформації (інформація про державні закупівлі, декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, дані Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Єдиного реєстру об'єктів державної власності, Державного реєстру телерадіоорганізацій тощо) та їх оприлюднення органами влади): сприяння прийняттю Верховною Радою України закону щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних (реєстраційний номер 2171 від 19 лютого 2015 р.), подання до Кабінету Міністрів України проекту акта, що визначатиме засади оприлюднення в Інтернеті урядових відкритих даних, створення єдиного державного веб-порталу відкритих даних та забезпечення його функціонування;
- вжиття заходів щодо реалізації Закону України «Про відкритість використання публічних коштів», зокрема забезпечення: затвердження порядку адміністрування єдиного веб-порталу використання публічних коштів та визначення суб'єкта, уповноваженого адмініструвати єдиний веб-портал використання публічних коштів, у зв'язку з чим подання проекту акта до Кабінету Міністрів України, створення та функціонування єдиного державного веб-порталу використання публічних коштів;
- вивчення питання підвищення прозорості діяльності Кабінету Міністрів України, зокрема шляхом попереднього оприлюднення проектів рішень Кабінету Міністрів України та подання пропозицій за результатами вивчення питання;
- проведення аналізу доступності публічних реєстрів, які містять суспільно важливу інформацію, подання пропозицій щодо розкриття даних, які містяться в таких реєстрах, з урахуванням вимог законодавства про захист персональних даних, спрощення;

Перспективні заходи, зокрема:

- опрацювання за результатами аналізу питання щодо приєднання України до Конвенції Організації економічної співпраці та розвитку про боротьбу з хабарництвом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях та Робочої групи Організації економічної співпраці та розвитку з боротьби з хабарництвом в міжнародних комерційних операціях;
- проведення дослідження щодо корупціогенних чинників під час застосування Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, проведення їх антикорупційної експертизи. Підготовка за результатами дослідження звіту з пропозиціями та проектів відповідних нормативно-правових актів;
- забезпечення внесення змін до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою обліку юридичних осіб та забезпечення передачі функцій з його ведення від Мін'юсту до НАПЗП;
- проведення у 2015, 2016 і 2017 роках опитування населення з метою виявлення динаміки у сприйнятті корупції;
- прийняття у співпраці з інститутами громадянського суспільства плану заходів щодо комплексного розв'язання проблеми толерантного ставлення населення до корупції, орієнтованого на різні соціальні та вікові групи;

Перспективні заходи, зокрема:

- забезпечення: регулярного проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування у населення несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми, проведення комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня правової свідомості населення, зокрема в частині обізнаності громадян щодо своїх прав і свобод, механізму їх реалізації та правових способів захисту, роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, що здійснюються в державі, положень законодавства про запобігання та протидію корупції, зокрема в частині визначення видів та форм корупційної поведінки, щодо моделей правильної поведінки в ситуаціях з можливими корупційними ризиками, проведення заходів, спрямованих на заохочення повідомлення спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень;
- сприяння запровадженню в загальноосвітніх навчальних закладах вивчення питань, пов'язаних з корупцією, її небезпекою та відповідальністю за корупцію, а також проведення тренінгів з питань антикорупційного законодавства для працівників таких закладів: проведення дослідження з метою визначення, з якого віку і в якому обсязі доцільно включати в навчальні програми в загальноосвітніх навчальних закладах надання інформації щодо корупції, підготовка методичних матеріалів для проведення тренінгів для працівників загальноосвітніх навчальних закладів, проведення для працівників загальноосвітніх навчальних закладів тренінгів з питань антикорупційного законодавства, запровадження вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах антикорупційного законодавства.